

Волинська область
Ківерцівський район
Відділ освіти Ківерцівської РДА
Загальноосвітня школа І-ІІІ ст. села Жидичин

**Матеріали учасника
другого (обласного) туру
всеукраїнського конкурсу
«Учитель року - 2015»
у номінації
«Українська мова та література»**

**Кондратюк
Людмили
Мирославівни**

2014 рік

Чоловічий монастир Святителя Миколая Чудотворця у
с. Жидичин, архітектурна пам'ятка ХІІІ ст.

Опис досвіду роботи

Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно- мовленнєвих умінь учнів

2014 рік

АНОТАЦІЯ

Викликати дитину на **відверту розмову**, примусити подивитися на світ **очима людини небайдужої** у час інтенсивного поширення віртуальних основ буття – **завдання для вчителя не з простих.**

Пропоноване дослідження - шлях до формування найвищих в ієрархії основних типів компетенцій людини - комунікативно – мовленнєвих умінь учнів. У досвіді представлено найпоширеніші прийоми розвитку емпатії учнів з метою пробудити в них здатність до співпереживання, розуміння внутрішньої суті та мотивації вчинків досліджуваних об'єктів (героїв художніх творів), а відтак – викликати на відвертість.

Пропонований досвід можливий для використання учителями української мови та літератури на уроках рідного слова, у позакласній роботі.

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Зміст досвіду	
1. У зоні довіри...	5
2. У майстерні емпатії	6
2.1 Студія дослідницька.	6
2.2 Студія теоретична.	7
2.3 Студія практична.	8
2.4 Студія творчого успіху.	12
3. Джерела досвіду	14
4. Додатки	15

У ЗОНІ ДОВІРИ...

*«...У наших руках – найбільша з цінностей світу – Людина.
Ми творимо Людину, як скульптор творить свою статую з
безформного шматка мрамору: деś в глибині цієї мертвої брили лежать
прекрасні риси, які належить добути, очистити від усього зайвого».*

В. О. Сухомлинський

Завтра урок... Продумати. Спланувати. Спрогнозувати. Створити. Прожити. Оце, напевне, і є ті ключові слова, які визначають мою внутрішню сутність учителя. Іноді замало бути «стооким, сторуким та столиким» (за словами моєї вчительки, нині колеги, заслуженого вчителя України О.Г.Ковальчук), щоб не просто «подати» матеріал, а «прожити» його з дітьми. Адже щоразу думаєш про те, як зацікавити учнів, щоб вони пройнялися твердим переконанням, що уроки рідної словесності – це не нудне заучування правил чи читання таких великих ! творів, а процес пізнання життя - поступовий, тривалий, логічно продуманий або, як кажуть наші дидакти сьогодні, особистісно зорієнтований. Кожен урок повинен працювати на становлення особистості учня.

Як досягти бажаного результату? Як допомогти дитині усвідомити, що вчитель зацікавлений найбільше побачити своїх вихованців людьми успішними, конкурентно спроможними фахівцями своєї справи?

Відповідь прочитується через діяльнісну сторону учня: потрібно зрозуміти внутрішню мотивацію дитини. Тому в роботі керуюся найголовнішим педагогічним принципом, взятим з Євангелії: «Будьте, як ті діти» (Матв. 18:3), - такі ж допитливі, безпосередні, наївні, добрі. Тільки власним прикладом, особистими чуттєвими реакціями, неприхованим щирим інтересом до особистості учня можна викликати його на контакт.

Відтак обов'язково стане відчутною «зона довіри» дитини і її потреба у спілкуванні з учителем. Для цього доводиться іноді самому перетворюватись на дитину, щоб потім у неї виникло бажання дорости до тебе.

У МАЙСТЕРНІ ЕМПАТІЇ

«Лиш праця світ таким, як є, створила.

Лиш в праці варто і для праці жить»

І. Франко

Студія дослідницька

Ще багато століть тому давньогрецький філософ Сократ сказав: «Заговори, щоб я тебе побачив». Понад усе хотіла б, аби мої учні не соромилися «говорити». Але чи потрібно їм, сьогоднішнім дітям, залежним від надсучасних технологій, моє бажання як учителя витягти їх зі світу віртуального і показати, що є світ реальних стосунків, дій, речей. І саме у ньому дитина шукатиме шляхів для утвердження як успішної особистості. І якою б усебічно розвиненою вона не була, на найвищому щаблі ієрархії основних типів компетенцій людини стоять комунікативні здібності.

Важлива умова спілкування – не просто чути, а «бачити» співбесідника. Спробувати його зрозуміти, викликати на відвертість. Сьогодні у педагогіці широко проголошуються ідеї гуманізації освіти і виховання. До основних психологічних механізмів, які сприяють процесу гуманізації освіти, відносять емпатію.

***Емпатія**(від англ.. empathy – співпереживання, вміння співчувати) – здібність розуміти емоційний стан іншої людини; інтелектуальна ідентифікація особистісних почуттів з почуттями іншої людини; надання реальним предметам або творам мистецтва суб'єктивної оцінки.*

Актуальність досвіду відтворено у формі ієрархічної піраміди, що складається з трьох аспектів (Додаток 1).

Аспект перший: актуальність проблеми в сучасній освіті. У ході реформування початкової школи особливо актуальною є проблема взаємодії учасників навчально-виховного процесу, що зумовлює потребу у виявленні, науковій розробці та апробації цієї взаємодії. За нової парадигми освіти пріоритетним у педагогічному мисленні став новий підхід до ролі учня у навчальному процесі. Суспільне замовлення не тільки України, а й світового

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів співтовариства вимагає людей, здатних не тільки самостійно самовдосконалюватися, а й взаємодіяти, спілкуватися для повноцінного життя у суспільстві.

Аспект другий: напрям роботи школи. Головне завдання ЗОШ I-III ст. с.Жидичин – виховання духовно багатой національно свідомої особистості. Виконання цього завдання обумовило потребу в пошуку нових прийомів впливу на внутрішні переконання дитини. Такими вважаю прийоми емпатії.

Аспект третій: внутрішня потреба як учителя. Емпатійні прийоми допомагають створити для кожної дитини зону довіри, у якій співіснуюватимуть три висхідні поняття, між якими відбуватимуться акції взаємодії: учитель, учень, герой твору (Додаток 2).

Прогнозований результат – психодинамічні зміни в ідентифікації особистості учня, який під дією емпатійних прийомів здатний здійснювати емоційний вплив на оточення.

Студія теоретична

Особистісно орієнтований підхід до навчання української мови та літератури є найбільш відповідним для досягнення освітньої мети у школі, яка полягає у формуванні національно свідомої, освіченої, творчої особистості. У зв'язку з цим **основна мета вчителя-словесника полягає у сприянні мовленнєвому розвитку школярів, які б уміли змістовно, зв'язно і стилістично грамотно висловлювати свої думки.** Ця мета реалізується у процесі формування особистості, яка, «володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано користуватися мовними засобами в різних формах, сферах і жанрах мовлення, тобто в забезпеченні належного рівня мовленнєвої компетенції учнів».

Розвивати на уроках вміння дитини спілкуватись, за визначенням К.Ушинського, означає плекати «ту природжену душевну здібність, яку називають даром слова... вести дітей у свідоме володіння скарбами рідної

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів мови й... досягти дітьми логіки цієї мови, тобто граматичних її законів у їх логічній системі». А передуватиме цьому всебічна робота над словом, структурою речення. Досягти цього можна тільки навчаючи систематично спостерігати за словом, перетворювати думку на слово. Таких поглядів дотримувались мовознавці Г.Шелехова, В.Мельничайко, Н.Бабич. Їхні дослідження нині підкріплені працями сучасних лінгвістів: А.Нікітіної, О.Горошкіної, Л.Варзацької, М.Пентилюк, Л.Скуратівського, С.Омельчука.

Уроки рідної словесності мають сприяти формуванню вмінь вирішувати комунікативно-пізнавальні та світоглядно-оцінні ситуації.

Відтак, ставлю перед собою **завдання дослідити, виявити та апробувати різні емпатійні прийоми з метою подальшого впровадження у шкільній практиці найефективніших з-поміж них.**

Найприйнятнішим для вирішення поставлених завдань, на мою думку, є **метод «уживання»**, який і спирається на прийомах емпатії – «входження» людини в стан іншого об'єкта. За допомогою чуттєво-образних та уявних зображень учень намагається «переселитися» у досліджуваний об'єкт, відчутти та пізнати його зсередини. У моменти найкращого «уживання» учень ставить запитання об'єкту-собі, намагається на почуттєвому рівні сприйняти, зрозуміти, побачити відповіді. Почуття, думки, що народжуються при цьому, відчуття учня і є евристичний освітній продукт, що може бути потім виражений ним в усній, письмовій, знаковій, руховій, музичній чи малюнковій формі.

Студія практична

Педагогічна наука і практика розробили й перевірили значну кількість різних методик. Найприйнятнішою вважаю класифікацію методів за А.Хуторським (**Додаток 3**). Їх успішно використовую в повсякденній шкільній практиці. У їхній ефективності переконалася на власному досвіді. Намагаюся, щоб кожен із видів роботи

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів
виконував свою роль у формуванні певного комунікативного вміння, щоб учні добре оволодівали і монологічним, і діалогічним мовленням, спираючись на знання про текст, стилі, типи, жанри мовлення, ситуацію спілкування, набували культури мовлення. Комунікативна діяльність здійснюється під час розв'язання учнями системи усних і письмових мовленнєвих завдань, розташованих у порядку зростання їхньої складності.

Свідченням найвищої форми розвитку мовлення є вміння складати твори. Такі завдання не просто корисні, а й цікаві учням, адже це вони самі складають асоціативні ряди, сенкани, створюють етюди, розповіді, описи, роздуми, діалоги, казки і розуміють, що оцінюватиметься якість роботи: оригінальність викладу, неповторність ідеї, індивідуальність творчого почерку.

З-поміж прийомів вивчення мовних тем застосовую **«асоціативні номінації»**. Знайомлячись з прислівником як частиною мови, запропонувала дітям таким способом продовжити речення «Знати рідну мову...»(**Додаток 4**).

Прийом **«віртуальна подорож»** доречний, коли вчимося з шестикласниками описувати інтер'єри: «У свою кімнату нас запрошує»(**Додаток 5**).

Готуючись до написання твору-оповідання за поданим сюжетом у 7 класі, пропоную кілька різних за змістом тем на вибір, спроектувавши у сюжеті зав'язку, кульмінацію та розв'язку (**Додаток 6**)

Треба зазначити, що 70% дітей обрали тему №2, 20% - тему №3 і лише 10% - тему №1. Такий моніторинг дає змогу зробити висновок, що маючи можливість *обрати* тему для творчої роботи, діти обов'язково зупиняться на тій, у якій відчують себе сильнішими, компетентнішими, тобто зможуть показати кращий результат. Таким чином досягаю ще одного важливого педагогічного завдання: створити для кожної дитини **ситуацію успіху** (**Додаток 7**).

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Цікавим виявилось для семикласників завдання скласти розповідь у художньому стилі про процес праці людини, яка працює за комп'ютером. (Додаток 8).

На уроці розвитку мовлення, коли готуємося складати діалоги, етап «Сприйняття навчального матеріалу» пропоную учням розпочати роботою в парах над мовним квестом «Діти – сіль землі?!» Цією грою широко представлено не лише міжпредметні зв'язки, а й процес ідентифікації особистості дитини, у ході якого з'ясовується, чи ж справді вона (дитина) така важлива для суспільства, як сіль для існування(Додаток 9).

Розвитку мовлення учнів слід підпорядковувати кожний урок рідної мови. Інакше саме вивчення мови втрачає сенс. Для цього розробила зразки завдань, різних за методом та формою проведення(Додаток 10).

На уроках літератури учитель покликаний пробудити в юних душах прагнення через книгу пізнати світ й усвідомити себе як особистість. Ось тільки тоді, на мою думку, і відбудеться зустріч юних читачів з мистецтвом, коли вони побачать у створеному уявою письменника художньому вимірі віддзеркалення конфліктів, зіткнень, реальності життя, коли вони відчують радощі і біль, тривоги й сподівання письменника і спробують висловити свої думки та переживання у зв'язку з прочитаним і пізнаним. Але досвід людства свідчить, що не кожен може мати емпатичні здібності. Давня народна мудрість стверджує: «У чужу душу не зазирнеш». Більш оптимістично про здатність емоційно бачити інших знаходимо у приказці: «У чужій душі вода не у ковші, все відразу не побачиш». Тому намагаюся створювати на уроках позитивний психологічний настрій, щоб створити зону комфорту. Василь Сухомлинський писав: *«Школа без учительських усмішок перетворюється на душогубку. Діти всихають без них, як в'януть квіти без живлющої вологи та сонячних променів».*

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Новим і цікавим прийомом роботи на уроці, який активізує творчі та емпатійні здібності учнів, є складання фанфіку(Додаток 11). Допомагає організувати думку «Сенкан»(Додаток 12).

Прийом «асоціативний ряд» вимагає більшого простору для уявлення. Таким чином ми з'ясовуємо, з чим у дітей пов'язуються поняття *пригоди і романтика* (за повістю В. Нестайка «Тореадори з Васюківки»), *дитинство і війна* (за повістю Г.Тютюнника «Климко»), *воля ігноблення* (за повістю М.Коцюбинського «Дорогою ціною») та ін. Дещо цікавішими є «асоціативні номінації», коли діти виводять асоціації з літер мовних чи літературних термінів, понять чи імен (Додаток 13).

Вивчаючи поему І.Котляревського «Енеїда», з'ясовуємо (з опорою на текст): позитивний герой Еней чи негативний? А тоді виконуємо вправу «Займи позицію». Такий прийомом доцільний і на етапі мотивації навчальної діяльності(Додаток 14). На різних етапах уроку у нагоді стає прийом «Думки вголос» (Додаток 15). Іноді, аби знайти відповідь на проблемні питання(Додаток 16), застосовую ще один прийом емпатії-«перевтілення» (Додаток 17).

Аналізуючи з учнями 8 класу образ Герасима Калитки (за комедією І.Карпенка-Карого «Сто тисяч»), приходимо до розуміння того, що означає у ширшому значенні прізвище головного героя, і це вже не просто «калитка», це – сутність героя, начинена якостями деградованої особистості (Додаток 18).

Пропоную висловлювати свою позицію за допомогою діаграми Вена, виявляючи спільне та відмінне в сюжеті, композиції, характеристиці образів героїв у межах одного твору або ж порівнюючи кілька (Додаток 19).

Прийом «Емоційно-асоціативних полів» застосовую при дослідженні пейзажу як відображенні психологічного настрою героя у трьох вимірах: «бачу», «чую», «відчуваю».

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Заохочую учнів до самостійного читання відеопрезентацією книги; виразним читанням найяскравіших сторінок твору; читанням за принципом «Далі буде...»(у класі звучить уривок, який переривається у момент кульмінації), виставками книг, спільною роботою з учнями над репродукціями картин, ілюстраціями до творів, як зробленими художниками, так і виготовленими власноруч.

Особливо ефективно застосовуємо останній із згаданих прийомів, адже тут діти мають змогу реалізувати великий арсенал власних можливостей: мистецькі здібності, творчу уяву і – що найважливіше для мене як учителя – комунікативні здібності (**Додаток 20**).

Ефективно можна побудувати роботу над розвитком мовлення учнів і на уроках позакласного читання та літератури рідного краю. Готуючись до уроку за оповіданням В. Симоненка «Дума про діда», учні 7 класу отримали випереджувальне завдання: підготувати **міні-проект** на тему «Мій дідусь – найкращий»(**Додаток 21**).

Студія творчого успіху

Уводячи дітей у світ іншої особистості, вчитель є довіреною особою, яка вказує на можливість розуміння пережитого іншим, можливість зберегти свій погляд і цінності без оцінювання того, що відчули. Потрібно залишити в стороні своє «Я». Цей опис процесу дає розуміння того, наскільки важко бути емпатичною людиною. Це означає бути відповідальним, активним, сильним і в той же час тонким та чуттєвим. Протягом чотирьох років досліджую емпатійні здатності людини, при цьому як поле для апробації використовую уроки рідного слова. Увесь цей час вдається викликати учнів на відвертість. Не чекаю швидких результатів, але динаміка емпатійних процесів уже має позитивні зміни(**Додаток 22**).

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Прийоми емпатії допомагають дітям стати відкритішими, сміливішими, комунікабельнішими. Учні не бояться пробувати сили в конкурсах та олімпіадах різних рівнів **(Додаток 23)**

Вважаю, що потрібно заохочувати дітей до участі у конкурсах, оскільки це стимулює їхню пізнавальну активність, формує вміння висловити суб'єктивне висвітлення проблеми, тому ділюся з ними радістю і власних перемог та відзнак за участь у фахових конкурсах на районному та обласному рівнях. Результативною була творча робота на правову тематику учениці 9 класу Богдани Гузь: «Діти з обмеженими можливостями: право на повноцінне життя» **(Додаток 24).**

Доброю базою для вдосконалення комунікативних здібностей учнів є робота драматичного гуртка. Його діти відвідують з особливим бажанням. Разом радіємо успіхам і відзнакам **(Додаток 23).**

Основне завдання словесника – зробити художній твір близьким для дітей. І тільки тоді він сприйматиметься не лише розумом, а і серцем, хвилюватиме дитину, знайде відгук у її душі, навчить співпереживати, співчувати.

Тільки тоді, коли мої учні зрозуміють, що уроки словесності – оце вже і є життя у його теоретичному і практичному вимірах, тоді бути успішними для них стане необхідністю. *«Успіх у навчанні – це стежина, що веде до того куточка дитячого серця, в якому горить вогник бажання бути гарним. Бережіть цей вогник і цю стежку»,* - ці слова Василя Сухомлинського подумки промовляю, коли іду на урок.

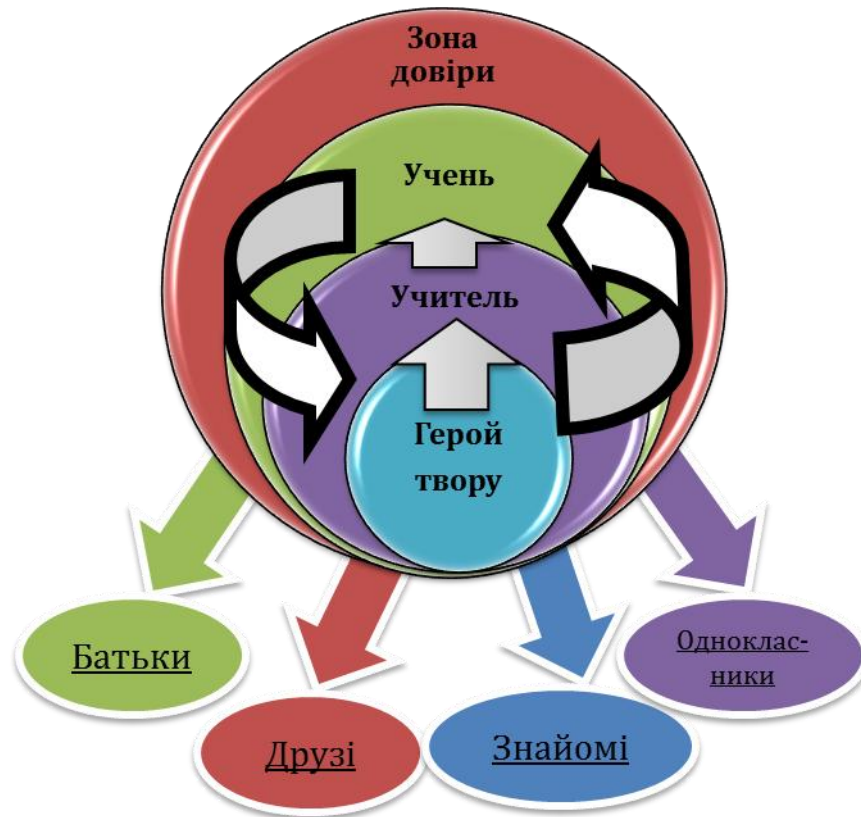
ДЖЕРЕЛА ДОСВІДУ

1. Бондаренко Н. Робота з текстом на уроках української мови у 5-7 класах/ Н.Бондаренко// Бібліотечка «Дивослова». – 2008.- №5.
2. Бурлака О. В. Розвиток пізнавальної діяльності учнів на уроках словесності/О. В. Бурлака//Вивчаємо українську мову та літературу.- 2013.- №16-18.
3. Варзацька Л. Дидактичні цілі, типи, структура уроків української мови і мовлення/Л. Варзацька// Дивослово. – 2011. - №6.
4. Варзацька Л. Навчання мови та мовлення на основі тексту. – Кам'янець-Подільський: Абетка. – 2001.
5. Варзацька Л. Особистісно зорієнтована модель мовленнєвого розвитку особистості/ Л. Варзацька, О. Ярчук// УМЛШ. – 2007.- №2.
6. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Освітня галузь «Мови і літератури»(проект)/ Таранік-Ткачук К. , Ніколенко О., Сулима Н. та ін. //Дивослово.- 2011. - №8.
7. Пентилюк М. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови /М. Пентилюк, О. Горошкіна, А. Нікітіна // УМЛШ. – 2006. - №1.
8. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання/ О.Пометун, Л. Пироженко. – К., 2004.
9. Пономарева М. А. Эмпатия: теория, диагностика, развитие: монография/ М. А. Пономарева.- Минск, 2006.- 76с.
10. Пехота О. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя /О. Пехота, А. Стараєва. – Миколаїв, 2005.
11. Сергієнко А. Роль групових технологій у формуванні комунікативних компетенцій старшокласників / А. Сергієнко // Дивослово – 2008. - №10.
12. Ушинський К. Твори в шести томах / К. Ушинський. – К.: Радянська школа, 1954. – Т.2.
13. Фасоля А. Особистісно зорієнтоване навчання: сутність, основи, технології / А. Фасоля, О. Гаврилюк. – Рівне, 2008.

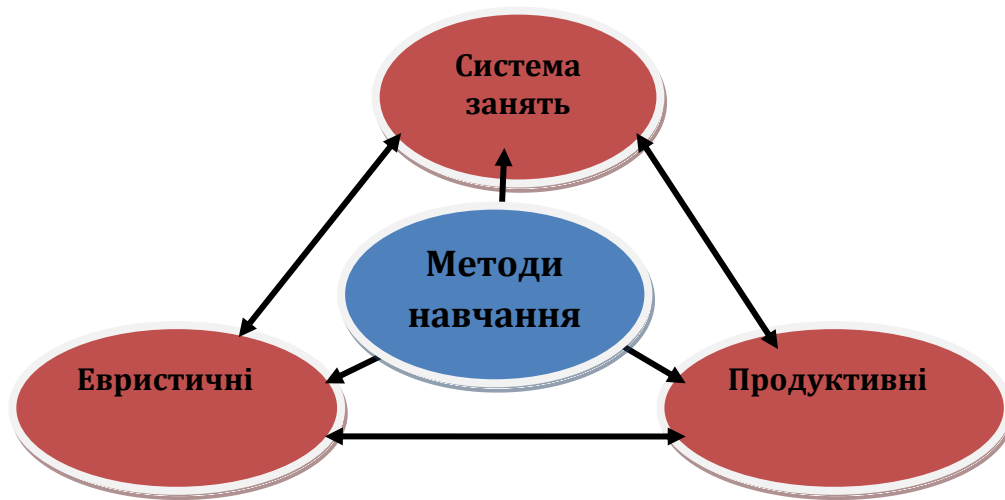

Додаток 2

Схема впливу емпатійних прийомів

Додаток 3

Класифікація методів навчання А. Хуторського

За характером пізнавальної діяльності учнів та її метою А. Хуторський класифікує методи продуктивного навчання на три групи:

- 1 **Когнітивні** (мета навчальної діяльності – пізнання об'єкта).
- 2 **Креативні** (мета – створення усної чи письмової навчальної продукції).
- 3 **Методи організації навчання** (учень самостійно оцінює свій рівень знань чи відбувається взаємонавчання, взаємоконтроль).

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Додаток 4

За допомогою «асоціативного номінування» продовжити речення

«Знати рідну мову ...»

П равильно	П росто	с Поконвічно	П рестижно
п Р екрасно	Р еально	Р озкішно	Р ішуче
пр И ємно	ж И ттєво	важл И во	захопл И во
С овісно	С учасно	С ерйозно	С ильно
Л юбо	Л егко	Л егко	важ Л иво
рад І сно	ц І каво	в І дано	ц І каво
чудо В о	В иховано	В есело	В игідно
Н авіки	Н ормально	клас Н о	розум Н о
прон И кливо	пр И нципово	зв И чно	кор И сно
ці К аво	обов'яз К ово	К орисно	К ласно
(С. Чилій, 7-Б)	(Л. Лозко, 7-А)	(М. Коришко, 7-Б)	(Ю. Шелестюк, 7-А)

Додаток 5

Твір-опис приміщення на основі особистих вражень у художньому стилі

Моя кімната

І.Моя кімната маленька й затишна. У ній я сплю, роблю уроки, читаю, відпочиваю.

Стіни кімнати знизу – синього кольору, а зверху – синювато-білого. На одній зі стін прибита поличка для книжок. На ній близько четвертої частини займають підручники, решту полиці – інші книжки, які я найчастіше і найбільше люблю читати. Полиця завдовжки півтора метра, пофарбована у світло-солом'яний колір. Поряд стоїть темно-коричневого кольору лакована шафа для одягу, а біля неї – такого ж кольору тумбочка. В ній ми складаємо іграшки. На тумбочку я складаю книжки, які я читаю цього місяця чи тижня. Над тумбочкою прилаштована розетка, а трошки вище прибитий гвіздок, на який я вішаю зарядні пристрої для мобільних телефонів. У кутку висить ікона Богородиці.

На другій стіні розмістилося вікно, яке займає майже її чверть. Віконні рами – біло-синього кольору. На ніч я його завішую картатою шторкою у сині квіточки. А вдень вікно, та й не тільки вікно, а й навіть всю стіну, прикрашає прозорий з жовтувато-коричневими квітами тюль.

Біля третьої стіни приткнулося майже двометрове коричневе лаковане ліжко, яке, як можна здогадатися, належить мені. Біля ліжка знайшов собі місце робочий стіл. Він низенький, темно-коричневий, із залізними ніжками. Він прикрашений прикладами, пописаними власноруч. Ви можете сміятися, але все ж таки я їх писав і писатиму, коли мені ліньки взяти чернетку з портфеля. Біля ліжка, тільки з іншого боку, розмістилася тумбочка для одягу.

Далі розташовані сині двері, які ведуть у спальню до батьків. Одразу за дверима стоїть грубка, яка рівненько замазана глиною і побілена.

Стеля у кімнаті надзвичайно біла, трішечки нагадує небо. Увечері кімнату рівнесеньким рівномірним сяйвом освітлює лампочка спіралеподібної форми.

Дощана підлога, яка де-не-де визирає між килимами, червоного кольору.

Для мене кімната досить гарна і затишна – і це головне.

Лозко Леонід, 6-А кл.

II.Моя кімната – надзвичайна! Коли заходиш і вмикаєш світло, то здається, що потрапив у казку.

Стіни виблискують золотавим кольором, а на їх фоні красується тюль, який нагадує павутину. Коли підіймеш голову вгору, то перехоплює подих від темно-зеленої стелі, на якій висить чорна з позолотою люстра. Якщо ж повернемо голову праворуч, то приковують погляд золотисті квіти на темно-зеленому фоні, обрамлені двома колонами. Зверху на колонах стоять два ангелочки. Їх поставила моя мама, щоб охороняли мій сон. У кутку, що ліворуч, стоїть письмовий стіл, який зробив своїми руками тато, у протилежному кутку – тумба, на якій знайшов місце телевізор. У двох інших кутках стоять величезні вазони – моя гордість. Я дуже люблю доглядати за ними, хоча це і забирає багато часу.

Головною прикрасою кімнати є старовинні ікони, які висять над вікном. Погляд Святих завжди спрямований на диван, який стоїть між колонами, тому мій сон завжди захищений.

А відпочивати я люблю на пухкому килимку, який лежить посередині кімнати в оточенні м'яких іграшок.

Саме тут я відчуваю себе спокійно та захищено.

Солонь Дарина, 6-Б кл.

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Додаток 6

Назва твору Сюжетні елементи	«Не образь беззахисного»	«В автобусі»	«Не пройди остороень»
Зав'язка	Граючись, діти помітили кошеня.	Шумно і гамірно після уроків на автобусній зупинці, бо найбільше тут дітей.	До автобусної зупинки повільно наближався старенький дідусь з торбиною у руці, з якої визирали пакет кефіру та буханець хліба.
Кульмінація	Давайте повеселимося! - цупко вхопивши кошеня до рук, запропонував з лихими іскринками в очах лідер хлопчачої ватаги Ігор.	А ви, бабусю, не схиляйтеся на мене так, ніби стояти не можете...	– Тарасику, чому цей чоловік лежить під лавкою? Може, він у нетверезому стані? Давай відійдемо почекати автобус якнайдалі.
Розв'язка	Наступного ранку кошеняти не було у місці схову. Олексійко стояв остороень, опустивши очі додолу.	– Дякую Вам , чоловіче добрий, а то я вже геть знесиліла. Діти чомусь почервоніли, та і музики слухати уже ніхто не хотів.	«Молодці, дівчатка! – похвалив їх міліціонер. – Бачите: хоч і слабенькі, та удвох сміливенькі. Не злякалися – міліцію викликали, а ми вже швидко повідомили. Головне – життя людині порятували!»

Додаток 7

Оповідання за поданим сюжетом

В автобусі

І.Ось у школі прозвенів дзвінок, який сповіщав про закінчення уроків. Всі діти з радістю побігли на зупинку, щоб дочекатися свого автобуса і поїхати додому.

Шумно і гамірно о цій порі на автобусній зупинці, бо найбільше тут дітей. Коли, нарешті, під'їхав автобус, всі діти дружно побігли до дверей. Дехто був не дуже чемним і штовхав усіх на своєму шляху, щоб сісти найпершим. Виявилось, що майже усі місця у транспорті були зайняті дітьми, тому багатьом дорослим довелося стояти.

На передньому сидінні зручностілися два товариші-шестикласники – Максим і Сергійко. Вони захоплено розповідали один одному цікаві історії, слухали музику. Біля їхнього сидіння стояла бабуса. У руках вона тримала важкі сумки, які тягнули її донизу. Усі люди, які були в автобусі, осудливо поглядали на хлопчаків і хитали головами. Бабуса наважилась і нахилилась до хлопців, щоб хоч якось натякнути, що їй важко стояти і щоб вони поступились їй місцем. А Сергійко і каже їй:

- Бабусю, не схиляйтесь на мене так, ніби стояти не можете.

- Так, - вступився за друга Максимко. – Ми в школі крос бігали - стомились, хочемо відпочити.

Чоловік, який сидів за хлопцями, не витримав такого зухвальства, насварив хлопчиків і поступився місцем бабусі. Дітям стало соромно за скоєне, вони почервоніли, та і музику слухати вже не хотілось.

Вікторія Бартошик, 7-А

ІІ.Був сонячний весняний день. На зупинці біля школи самотньо сиділа бабуса. Вона чекала автобус, щоб під'їхати додому. Старенька вже пропустила один, бо там не було сидячих місць.

Тимчасом і в школі закінчилися уроки: діти наввипередки побігли на автобусну зупинку. Вони бігали, галасували, бешкетували, слухали з міні-колонок гучну музику. Бабуса, не витримавши цього шуму, встала та відійшла осторонь.

Нарешті автобус під'їхав. Щойно двері прочинилися, як юрба учнів атакувала салон маршрутного таксі. Усі вільні місця виявились зайнятими. За всіма учнями піднялась бабуса і, пройшовши по салону, зупинилась біля сидіння, на якому весело хихотів Дениско. Як тільки хлопчик побачив, що

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів
старенька обіперлась на його плече, обурено загукав: «А ви, бабусю, не схиляйтесь на мене так, ніби стояти не можете». Бабуся, нічого не сказавши, відійшла від хлопця на декілька кроків. А Денис зробив музику ще гучніше.

У цей час з сидіння, що поряд, встав чоловік і запропонував: «Сідайте, будь ласка!» На обличчі бабусі одразу з'явилася усмішка: «Дякую, чоловіче добрий, а то я вже геть знесиліла». Чоловік теж усміхнувся, бо теж зміг зробити приємне.

А діти чомусь почервоніли, та і музики слухати уже ніхто не хотів.

Максим Веремчук, 7-А

III. На автобусній зупинці о цій порі, як завжди після уроків, дуже гамірно. Чекаючи автобус, діти грались м'ячем, галасували. Але найбільшим бешкетником був Тарасик: він ображав менших від себе, забирав м'ячі.

Ось і під'їхав автобус, всі діти стрімголов забігли туди. А Тарасик ще й сісти встиг. Він увімкнув музику у навушниках і не звертав уваги, що біля нього стала бабуся із великими важкими торбами. Хлопчик обурився:

- А ви, бабусю, не схиляйтесь на мене так, ніби стояти не можете.

Усі в автобусі зніяковіли. А Тарасик навіть не поворухнувся. Усі в автобусі його сварять, а він і чути нікого не хоче.

Але з сидіння навпроти встав один чоловік і запропонував:

- Сідайте, бабусю, вам же важко – я бачу.

- Дякую вам, чоловіче добрий, а то я вже геть знесиліла.

Усі діти в автобусі враз притихли, і особливо зніяковів Тарасик: він так почервонів, та і музики слухати вже не хотів. Більше того, хлопчик дав сісти тому чоловікові, що посадив бабусю.

Як добре, що хлопчик зрозумів: старшим місцем потрібно поступитися, бо коли сам виросте, йому, напевне, теж місцем ніхто не поступиться.

Станіслав Трохимчук, 7-А

Додаток 8

Розповідь про процес праці людини, яка працює за комп'ютером

I.Після походу у музей вчителька запропонувала дітям поділитися враженнями від екскурсії у друкованому варіанті.

Повернувшись додому, Михайлик увімкнув комп'ютер. Засвітився монітор, привітав хлопчика зображенням на екрані «Ласкаво просимо!». Віднайшов школяр на робочому столі потрібну папку, відкрив програму для друкування і почав відтворювати усе, що запам'ятав, що вразило, що сподобалось у музеї під час екскурсії: ось і перше слово, перше речення. Робота закипіла. Мить – і твір готовий.

Наступного дня у школі Михайлик віддав роботу учительці і отримав відмінну оцінку за свої старання і наполегливу працю.

Шелестюк Юля, 7-А

II.У вільний від занять час я працюю за комп'ютером. Увімкнувши вилку до мережі, чекаю, доки загориться екран. Потім мишкою на робочому столі відкриваю власну папку, яку наповнюю цікавою інформацією, віднайденою в Інтернеті. Набравши потрібний текст, зберігаю матеріал, закриваю папку. Ще кілька хвилин граю улюблені ігри і вимикаю комп'ютер.

Дякую тобі за допомогу, мій мовчазний друже.

Задорожна Наталія, 7-А

Додаток 9

Складання діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування за допомогою мовного квесту «Діти – сіль землі?»

Звичайно, що така постановка питання збентежить, але і зацікавить дітей водночас (як це і було з моїми десятикласниками). Тому через форму гри, використовуючи історичні, географічні, хімічні і фізичні дані мінерала солі, а також народні прикмети та повір'я, пов'язані із сіллю, доводила учням істинність біблійного вислову «Діти – сіль землі». По закінченні гри учні ділились роздумами, яка інформація для них була невідомою, що нового для себе відкрили. На основі опрацьованого матеріалу учні створили діалоги за запропонованою ситуацією:

1. На класних зборах наша керівник розпочала виступ зверненням: «Діти – ви ж сіль землі...» У декого це одразу викликало хвилю нерозуміння...

2. На уроці української літератури вчителька запропонувала довести учням, що вони - сіль землі. «Якби це задала вчителька хімії, а то до чого тут література?» - зніяковіли діти...

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Діти - сіль землі?

1

Галіт – поширений мінерал; хлорид натрію. За своїм значенням в житті людини він перевершує всі неорганічні сполуки, крім води. Звичайна кухонна сіль, яку ми щоденно додаємо в їжу – це подрібнений і частково очищений галіт. Назва від гр. «галос» - море, сіль. Утворюється переважно при осадових процесах в місцях з сухим і жарким кліматом – безстічних соляних озерах і мілководних морських затоках.

5

Таке особливе ставлення до цього продукту складалось тисячоліттями і визначалось його консервуючими властивостями, бо за відсутності змоги заморозити, соління було єдиним способом тривалого зберігання м'яса чи риби. Тому в давнину сіль перевозили під посиленою охороною.

В Україні сіль видобувають у Рівненській та Черкаській обл., де на сьогодні найбільші її поклади.

п. 7

За однією з версій, походження слова «солдат» пов'язане з сіллю. Окрім винагород, супроводжуючі цінний груз воїни отримували окремий соляний пайок. Цю спеціальну винагороду називали словом «salarium» (звідси англ. «salary» - заробітна плата), а лат. «datum» - дар.

п. 17

В Україні сіль видобувають у Донецькій обл.(м. Артемівськ), у Криму (озеро Сиваш)

п. 12

«Консервування» за допомогою солі дозволяло зберігати продукти ще довше, ніж це роблять в нинішніх умовах у морозильних камерах.

п. 11

2

Кам'яна сіль широко застосовується у хімічній промисловості (для отримання соляної кислоти, перекису натрію і ін.. сполучень Na і Cl), в ін. сферах людської діяльності.

6

Не обов'язково. Але слід пам'ятати, що концентрація солі в морській воді ідентична солевому складу крові, тому якщо порізатись краєм мушлі в морі, болю не відчуєте.

п. 15

Ми звикли до її необмеженої кількості, але були часи, коли солі не вистачало, і цінувалась вона на вагу золота.

п. 9

7

Неправильно.

п.1

І справді, так кажуть. Але ще кажуть «пуд солі з'їсти» про довготривале, перевірене часом, знайомство.

п. 19

3

Ні. Встановлено, що безсольову дієту тривалістю 10 днів людина не здатна перенести без серйозних наслідків.

п. 10

4

Ні, це не так.

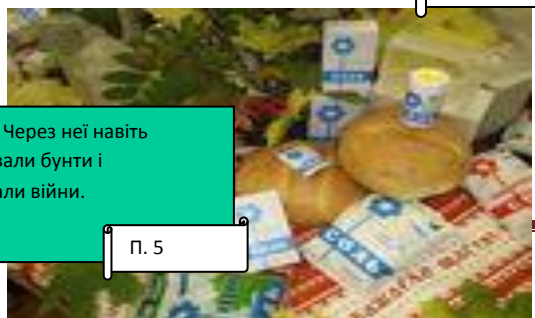
п. 19

9

Це так. Через неї навіть влаштовували бунти і розпочинали війни.

п. 5

10

Без солі людини не вижити!

Дефіцит солі в організмі викликає розлади психіки, м'язеві спазми, паралічі і навіть

п. 15

З лікувальною метою широко застосовують безсольові дієти.

п. 3

11

Ні.

п. 5

12

Так, справді.

п. 2

13

Так. Допустима добова доза солі – 1,5-4 гр.. А ще з сіллю пов'язано ряд примет та

Якщо вулиці міста посипати сіллю, то воно процвітає.

п. 18

14

У всі часи і у всіх народів розсипати сіль – до сварки і до втрати здоров'я.

п. 8

14

Ісус пояснив, що сіль – це неоціненний скарб землі, як золото, срібло чи вугілля. Може, сіль навіть краще від золота, бо золото ділить людей на багатих і бідних, а сіль єднає. У багача є золото, у бідного немає нічого. А сіль усіх рівняє! Її в однаковій кількості має і король, і жебрак. Якщо не буде солі, то стіл може навіть вгинатися від різних наїдків, а багач буде «бідний». Достатньо трішки солі, щоб обід став смачним.

«Ви – сіль землі!»- сказав Ісус дітям.

п. 20

15

Так. Але пам'ятайте: надлишок солі в організмі не менш шкідливий, ніж її

Особливо шкідливим вважається наковтатись морської води під час

п. 6

Ядом може стати будь-яка речовина – шкода, як і користь, визначається

п. 13

1

Неправильно. Це лише вигадка.

п. 2

17

Так, існує така версія. Звідси французьке слово «soldat» у первісному значенні – «сіллю обдарований».

п. 10

18

Ні, навпаки. Історичний засвідчує, у 146 р. до н. е. після трирічної облоги римляни захопили Карфаген. Згідно постанови Сенату місто було повністю знищене: його спалили дотла, а руїни посипали сіллю, щоб вони більше ніколи не відродились. Так і вийшло.

п. 13

19

Одного разу, спілкуючись з дітьми, Ісус прорік: «Ви – сіль землі»

Дітям не сподобалось таке порівняння, адже відомо, що сіль на смак дуже неприємна, тому діти її не полюбують.

п. 4

Діти зі здивуванням сприйняли сказане, але уважно вислухали тлумачення афоризму.

п. 14

20

Фініш. Молодці! Стомились? Чи не «пересолила» я, бува, десь? То ви – «сіль землі»?

Завдання з елементами розвитку мовлення

1. Текст і його ознаки: тема та основна думка

Дослідження-пошук. З поданих нижче тем п'ятикласники повинні вибрати широкую, що може охопити усі інші, вужчі теми. Відповідь побудувати зв'язним текстом.

1. Улюблена квітка.
2. Чудові пахощі на лузі.
3. Навесні в саду.
4. Перші весняні квіти.
5. Пролісок – початок життя.
6. Весна в рідному краї.

2. Однорідні члени речення

Пошукова робота. Прочитати текст. Визначити стиль і тип мовлення. Визначте члени речення, знайдіть серед них однорідні і випишіть їх.

Тихий і спокійний зимовий день у лісі. Стоять стрункі, високі, нерухомі дерева зі сніговими шапками. Дятел спокійно, але наполегливо стукає по стовбурі дуба. Це він шукає жучків та комах під корою. Щось зашепотіло. Пробіг зайчик, сів під дубом і оглянувся. Щось задзвеніло. Заспівали синички і горобці (За В. Сухомлинським).

3. Написання складних сполучників ЗАТЕ, ПРОТЕ, ЩОБ, ЯКБИ та однозвучних слів

На етапі закріплення навчального матеріалу користуюсь «творчим експериментом», суть якого полягає у тому, що на пропоновану мною тему семикласники в парах ланцюжком складають речення, які в результаті повинні утворити текст.

Дума про перемогу

Що б ми побажали учасникам художньої самодіяльності?

Дуже хочеться, **щоб** вони перемогли. **Якби** наші артисти здобули І місце, ми були б безмежно раді, бо вони достойно захистили честь школи. **Як би** хотілось бути сьогодні з ними! **Проте** нас Наталія Ярославівна не запрошує. А мама вдома каже: «І не думай **про те!**» **Зате** ми непогано гонимо м'яча, підтягаємось на турніку, буває, і до самої ночі. **За те** нас і бито.

Колективна робота учнів 7-Б кл

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

4. Дієслово як частина мови: ЗЗ, МО, СР

На першому уроці знайомства з загальним значенням, морфологічними ознаками та синтаксичною роллю цієї частини мови учні переконуються, що дієслово - друга за поширеністю в мовленні (після іменника) частина мови. Тому на хвилиночці релаксації пропоную **творче завдання**: побудувати текст про один день з життя в школі, користуючись лише дієсловами.

Прожити

Продзвенів. Біжимо, кричимо, збили. Впали, встали, погнали. Помили. Поїли, подякували. Прибігли, згадали – списали. Раділи, співали, бешкетували. Продзвенів. Прийшов: встали, привітались, сіли. Працюємо, працюємо, працюємо.

Софія Чилій, 7-Б

5.Складні речення із безсполучниковим і сполучниковим зв'язком

Прийомам **«трансформації»** або **«реконструкції»** мовних одиниць користуюсь доволі часто(п'яти- та шестикласники знають його як **«чарівне перетворення»**).А ось із таким завданням працюють дев'ятикласники.

*Із двох простих речень побудувати складні за допомогою сполучників **що, який, бо**. Намагайтеся уникнути невмотивованого повтору однакових слів. Виділити граматичні основи. Пояснити розстановку розділових знаків.*

1) У найдавніших звичаях українців збереглося повір'я. Можна викликати дощ, виконавши магичні дії з криничною водою.

2) Особливою пошаною в народі користувалися люди-майстри. Ці люди вміли за допомогою вербової лози знаходити підземні джерела.

3) Для подорожнього завжди біля криниці стояв посуд. З цього посуду можна було напиться води.

4) Не плюй в криницю. З неї ще будеш пити водицю (Нар.творчість).

*Подумати, з яких простих речень можна побудувати складні за допомогою сполучників **який і щоб**. Записати варіанти речень. Чи відрізняються вони за змістом.*

6. Правопис прислівників

Метод помилок включає широко застосовуваний мною **прийом редагування**.

Відредагувати речення, поставивши прислівники у потрібному місці. Пояснити їх написання.

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

№ п/п	Речення для редагування	Відредагований варіант
1	(В)день ще інколи світило сонце, втікали (по) літньому за обрій хмари.	Вдень ще інколи по-літньому світило сонце, втікали за обрій хмари.
2	Я не йшов, а летів, бо, (до) дому міг похвалитися, (по) перше, що мама має школяра, треба було збігати в ліс, (по) друге, нарвати ягід бузини.	Я не йшов, а летів додому, бо, по-перше, міг похвалитися, що мама має школяра, по-друге, треба було збігати в ліс, нарвати ягід бузини.

Додаток 11

Фанфіки за оповіданням Є. Гуцала «Сім'я дикої качки»

Фанфік (також фенфік; від англ. Fan — прихильник та fiction — художня література) — це різновид творчості шанувальників популярних творів мистецтва (так званого фан-арту в широкому значенні цього слова), літературний твір, заснований на якому-небудь оригінальному творі (як правило, літературному чи кінематографічному), що використовує його ідеї, сюжет або персонажів. Фанфік може бути продовженням, передісторією, пародією, кросовером ("переплетінням" кількох творів) тощо.

Інше визначення: фанфік — жанр масової літератури, створеної за мотивами художнього твору, фанатом цього твору для читання іншими фанатами, який не має при цьому комерційної мети.

І.Минув рік, і Юрко знову приїхав в гості до бабусі. Хлопець забув про пригоду, яка сталася того літа. Вирішив він знову піти на рибалку. Дивиться - Тося іде. «Знову набридатиме», - подумав Юрко.

А дівчинка, побачивши його, аж зойкнула і швидше змінила напрямок.

Хлопець здивувався: «Чого ж це вона зі мною навіть не вітається? Геть зазналось дівчисько!» Зі злості Юрко кинув вудку, відро і швидко попрямував до Тосі:

- Ей! Ти чого зі мною навіть не привіталась?! Навіть шлях скоротила!

Але дівчинка йшла, незважаючи на його крики. Хлопчик підбіг і силоміць зупинив Тосю. І раптом з кущів вийшла качка, яка дуже сильно кульгала.

- Ось, подивись, - казала Тося, - це одне з маленьких каченят. Його мама зникла, а каченята померли, адже нічого не їли і не пили, горюючи за матір'ю. Лише одне вижило з переломаною ніжкою. Воно підростало. Я про нього піклувалась, і ми стали найкращими друзями. Здавалось, що вона (а це була саме качечка!) мене розуміла. Але жити в неволі вона не може! Дикі качки повинні літати, бути на волі. Але вона не змогла... А знаєш чому?

- Чому? - зацікавлено спитав Юрко.

- А тому, що вона зламала ніжку після того, як ти її кинув у ящик. Відтоді які тільки спроби не були, вона не змогла злетіти.

- Пробач! — затремтів голос хлопчика, - я провинився перед природою і не вартий споглядати на її красу.

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

-Я пробачу, адже не тримаю образ на душі, а ось в пам'яті качки залишиться чорна пляма її життя...

- Я буду до кінця свого життя берегти природу! - вигукнув хлопчик і побіг, ховаючи обличчя від сорому.

Цілу ніч не спав Юрко. І під ранок він вирішив: «Я залишаюся у селі!» Радіючи раптовому рішенню, хлопець зірвався із ліжка і швидко побіг до батьків.

- Мамо! Мамо! Я вирішив!

- Що ти вирішив?- запитала мама.

- Будь ласка, матусю, давай жити в селі,- прохав Юрко.

-Я не знаю, потрібно порадитись з татком,- зникла мама.

- Гаразд, я ще повернусь,- весело сміючись, побіг Юрко до Тосі.

Але дівчинки не було вдома. Хлопчик згадав, де вона може бути, і він швидко побіг до озера.

- Ось ти де, Тосю! Я вирішив, що зроблю, але це буде сюрприз!

- Хм...ну... гаразд...

- Ходімо додому!

- Ну...ходімо...

Тося з Юрком помчали додому. А на порозі будинку стояла весела мама:

- Синку, ми залишаємось!

- Ура!!!- вигукував Юрко.

- Я щось тебе не розумію!- каже Тося.

-Я залишаюся в селі! Назавжди! Ми будемо двох оберігати качечку!

Дівчинка спочатку нічого не зрозуміла, та згодом діти уже веселились.

- Ми з татом вирішили, що продамо нашу квартиру в місті,- сказала мама.

- Дякую! Ви у мене най-найкращі!- вигукував хлопець.

Пройшло півроку. Діти наполегливо доглядали качку. І от одного дня (це була весна) летіли дикі качки, і тут їхня доросла, зріла качка полетіла! Як тоді раділи Юрко і Тося!

- Прощай, рідненька!- махала руками Тося!

- Бувай!- гукав Юрко.

Минуло вісімнадцять років. Тепер перед нами стоять не діти, а чоловік з жінкою. Вони одружилися. Уже по обійстю бігають двоє дітей - Марійка й Тарасик. І вони добре знають, хто такі «брати наші менші» і у чому цінність нашої природи.

Савенко Наталія, 7-А

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

II. Юрко поїхав. Тося лишилася. У душі боліла рана, заподіяна нерозумним хлопцем.

Наступного ранку дівчинка пішла до річки відвідати каченят, але їх там не було. Вона обійшла весь берег, голосно кличучи їх. Та ось з-за похилої верби виплила сіра качка з трьома маленькими каченятами, які злякано відпливали від неї.

Тося замислилась: чому їх лише троє, було ж п'ятеро?! Невже загинули? На очі навернулися сльози.

Вона зрозуміла, що крилатим більше загрожують люди, ніж хижаки. Адже люди не вміють розрізняти добро і зло та відповідати за свої вчинки.

Савчук Богдан, 7-А

III. Через рік. Знову на літні канікули. Повернувся у село Юрко. Йому серце щеміло від думки про каченят. Та побачивши Тосю, стрімголов побіг до неї. Доки біг, у голові майнула думка, чи не відвернеться дівчинка від нього, чи захоче спілкуватись?

Коли Тося його побачила, зраділа і пішла назустріч.

Порівнявшись, Юрко навіть забув привітатись, як одразу запитав жалісно і винно:

- Де мої каченята?
- Які це «твої»? – уточнила Тося.
- Ну, ті, що я взяв погратись у качки. У дикої качки...
- Не турбуйся, з ними усе гаразд.
- Як це? – з великим подивом запитав Юрко.

- Все просто. Зараз тобі розкажу, - без жодної нотки образи у голосі повела дівчинка. – Коли я повернулась з ними додому, розповіла бабусі. Та мені порадила не боятись, а піти до тітки Галини, яка все про тварин і птахів знає і допоможе, якщо потрібно. Ми з нею їх довго виходжували.

- Ти їх можеш показати?

- Гаразд, ходімо до ставочка.

Коли діти наблизились до водойми, то Юрко побачив таку красу: усе довкола засіяне травичкою, справа росте кущик калини, а посередині ставка пливе качур і за ним кілька менших каченят.

Мозолюк Назар, 7-А

Додаток 12

Сенкани до вивчених творів

1. Сенкан «Воля»

Світла, чиста.
Живе, не згасне, панує.
Цінуйте кожну мить життя!
Єство.

(за повістю М. Коцюбинського «Дорогою ціною», 8 кл.)

2. Сенкан «Дідусь»

Мудрий, розважливий.
Працює, навчає, турбується.
Понад усе любить свого онука.
Життєлюб

(заповіданням В. Симоненка «Дума про діда», 7 кл.)

3. Сенкан «Вибір»

Життєвий, правильний.
Творити, жити, а не існувати.
Цінуй кожну хвилину свого життя.
Шлях

(за поезією Б. Олійника «Вибір», 8 кл.)

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Додаток 13

Правдолюб

Активіст

Вояк

Лідер

Оптиміст

Глибокодумний

таЛановитий

Артистичний

Запальний

кОмунікабельний

Веселий

відвертИй

добриЙ

Додаток 14

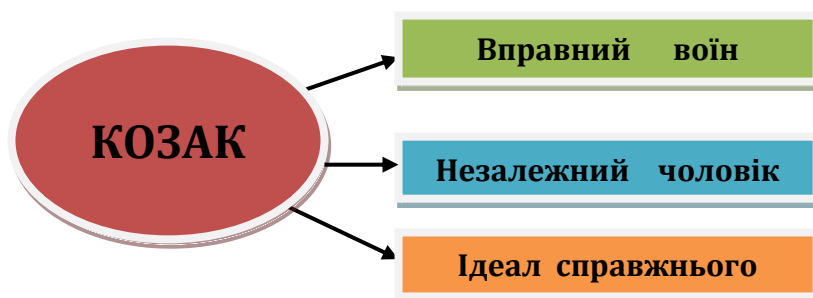
Прийом «Займи позицію»

- 1. Ти вважаєш Енея справді добрим і справедливим? (за поемою І. Котляревського «Енеїда»**

Так	Ні	Не знаю

- 2. Чому усі хлопчики так хочуть бути схожими на козаків? (за романом Н. Гуменюк «Білий вовк на Чорному шляху»**

«Займи позицію»

Додаток 15

Мої крила ...

Думки вголос (за поезією Ліни Костенко «Крила»)

І.Кожен, напевне, чув вислів: «Виросли крила за плечима». Але як ті крила от так раптово можуть вирости за плечима? Чи не раптово? Чи можуть і не вирости? Я б теж хотіла відчувати себе крилатою. І не тільки я одна: «крилатим» захотів бути весь клас, коли на уроці літератури ми познайомились з поезією Ліни Костенко «Крила». Але Людмила Мирославівна пояснила нам, що «крилатість» – то стан душі, і для кожного це поняття є різним: здоров'я, щастя, багатство, любов. А от для мене «крила» - це щастя моїх рідних. Коли щасливі вони, щаслива і я. Тоді здається, що от-от полечу. Коли я міркувала над цим, на думку спали вичитані десь слова: «Кожен з нас ангел, але тільки з одним крилом. І ми можемо літати, лише обійнявшись один з одним».

Так-от, я бажаю усім любити своїх ближніх. Тоді і у вас обов'язково «виростуть крила», і ви зможете літати високо над землею.

Солонь Дарина, 7-Б

ІІ.Багато людей навіть не здогадуються, що в них є «крила», а деякі дорослі над цим навіть сміються. У таких людей крила брудні, важкі, зовсім не дієві. І скільки ж праці потрібно буде докласти, аби відчувати себе «на висоті»?!. Якщо ж говорити про мої крила, то я ще не маю таких великих, пишних, білосніжно-чарівних крил. Мої ще зовсім маленькі. Ви запитаете, про які це я крила веду мову? Відповім цитатою Із поезії Ліни Костенко «Крила»:

«Вони, ті крила,
Не з пуху-пір'я,
А з правди,
Чесності
І довір'я».

Але мої крильцята дуже гарні. У подальшому, коли я буду летіти по життю, мені потрібно бути обережною, щоб не зіпсувати їх, бо це легко можна зробити поганими думками чи вчинками, а повернути крила буде дуже і дуже важко.

Бережіть свої крила!

Чилій Софія, 7-Б

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

III.Мої крила – це танок. Це те, що підносить мене над світом і не дозволяє спинитись. Мені хочеться танцювати весь час. Мазурку, танго, польку, вальс... Закрутитися в шаленому пориві, позбутися усіх думок, стати вільною... І байдуже, під що танцювати: під звуки флейти, скрипки чи фортепіано. Своєю енергією хочеться заряджати усіх. Танець – це моя стихія. Танцюючи, лечу до своєї мрії і, як ніколи, вірю, що досягну її. Немає сенсу бажати і нічого не робити. Потрібно працювати над собою, над своїми помилками. Тому кожна репетиція – це новий поштовх вперед. Тільки праця може створити легкість, красу і неповторність танцю. Адже у ньому живуть найщиріші почуття та емоції.

Любов у всіх її проявах повинна завжди переповнювати ваші серця. Так у моєму серці житиме любов до танцю.

Я – крилата!

Приймак Анастасія, 7-А

Додаток 16

Питання проблемного характеру

- ✓ Чому Фрідріх продовжував садити грядку після чергового її зруйнування дітьми?(за новелою Л. Пономаренко «Гер переможений»).
- ✓ Чому князь Ігор, всупереч усім пересторогам природніх сил, все ж вирушає у похід на половців?(за поемою «Слово про похід Ігорів»).
- ✓ Чому добра, спокійна, сумирна Мелашка перетворюється на подобу своєї свекрухи?(за повістю І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я»)
- ✓ Незбагненність людської сутності чи глибока внутрішня драма у прижиттєвому хресті Івана Дідуха?(за новелою В. Стефаника «Камінний хрест»).
- ✓ Чому Федорчуки після смерті Михайла продовжували працювати на землі, якщо розуміли, що після їхньої смерті вона відійде у чужі руки?(за повістю О. Кобилянської «Земля»).
- ✓ Чому Ю. Яновський не дає імені Половчисі? (за новелою Ю. Яновського «Вершники»)

Додаток 17

Прийом «перевтілення»

Лист – звернення до матері качки

(за оповіданням Є. Гуцала «Сім'я дикої качки»)

І.Привіт, качечко!

Я знаю, як тобі важко,тому що твої діточки зараз не з тобою. Не хвилюйся, все буде добре: твої діти в безпеці. Про них турбуються Тося і Юрко. Ти не думай: Юрко вже не той розбишака, що наполохав тебе на озері і відібрав твоїх діточок. Він зрозумів свою помилку, перепросив Тосю... Тепер вони разом доглядають каченят. Звісно, діти не зможуть дати твоїм малятам стільки любові і тепла, скільки цього змогла б зробити ти. Але вони не покинуть їх.

Думаю, найближчим часом вони зможуть злетіти. І, можливо, знайдуть тебе. Качечко, не падай духом і повертайся. Ти їм дуже потрібна.

Приймак Анастасія, 7-А

ІІ. Привіт!

Качечко, я знаю про твою біду з оповідання Є. Гуцала «Сім'я дикої качки». Мені справді жаль, що Юрко відібрав у тебе дітей. Він не знав, що коїть. Я співчуваю тобі, бо ж каченятка були ще зовсім малими, ти не встигла їх нічому навчити. Розумію, що без них тобі нема для кого жити. Але добре те, що за ними доглядає Тося. Знаєш, а вони вже великі: вміють добре плавати і літати. А Юрко... Юрко вибачився перед Тосею і, напевне, готовий вибачитись перед тобою.

Повертайся, ми тебе чекаємо.

Савчук Богдан, 7-А

ІІІ. Добридень, матір качко!

Я знаю від Євгена Гуцала про те, що Юрко забрав твоїх каченят. Кожна людина може сказати, що у тебе зараз на душі: самотність, туга, смуток і ненависть до людей. Прикро, бо я теж людина. Але мушу визнати, що так знущається з природи не тільки Юрко, а і інші «люди». Знаю, що хлопчик спокутує свою провину. А я за нього прошу у тебе прощення.

Бувай.

Мозолюк Назар, 7-А

IV. Дорога качечко!

Мені тебе дуже шкода: це дуже боляче втратити дітей. Сподіваюсь, що ніколи не знатиму, що це за біль. Ти сміливіша за будь-яку людину, бо ти змогла вижити після такої трагедії. Твої каченята скоро виростуть і полетять. А там, десь високо в небі, ви обов'язково зустрінетесь. Не занепадай духом, не втрачай надії. Адже всі знають, що Тося твоїх каченят не скривдить, бо вона любить вас однаково.

Отже, всього тобі найкращого, а головне – знайти своїх каченят. Я тебе завжди підтримаю.

З любов'ю Савенко Наталія, 7-А

V. Добрий день, качечко!

Я хочу попросити у тебе вибачення за усіх, хто твоєму маленькому серденьку завдав болю. І за те, що хтось буде нищити природу, я теж прошу вибачення. Проте, у кого є совість, той зрозуміє, який бере гріх на душу.

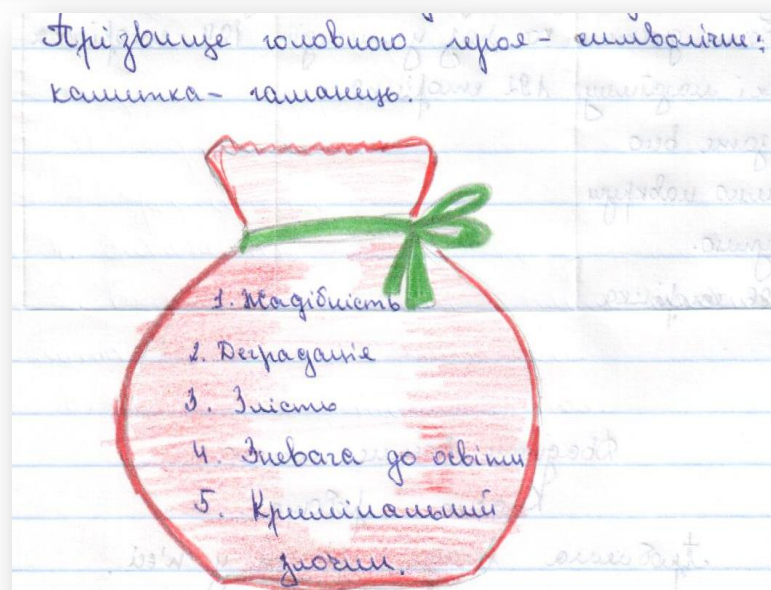
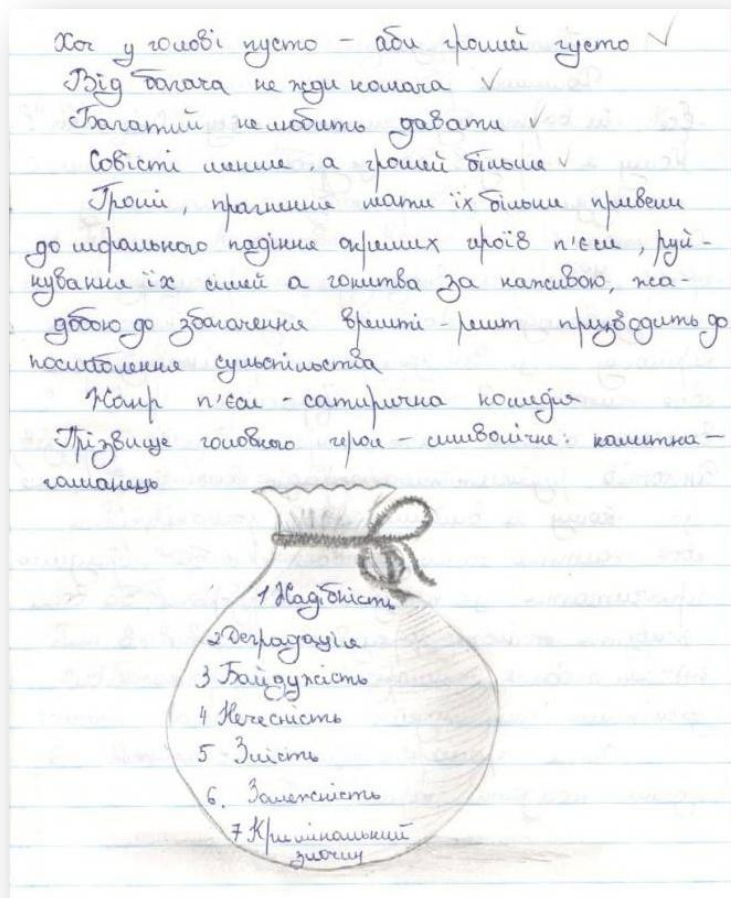
Качечко, хочу тобі пообіцяти, що буду стежити, щоб ніхто не нищив природи – вашої домівки.

Повертайся!

Чесюк Анастасія, 7-А

Додаток 18

Схеми - калитки за комедією І. Карпенка-Карого «Сто тисяч»

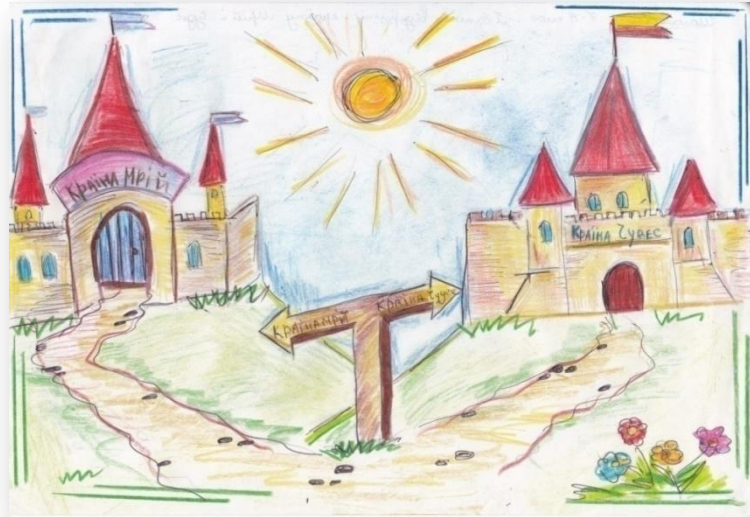
Додаток 19

Порівняльна характеристика поезій А. Малишка «Любіть Україну» та
В. Підпалого «Тиха елегія»

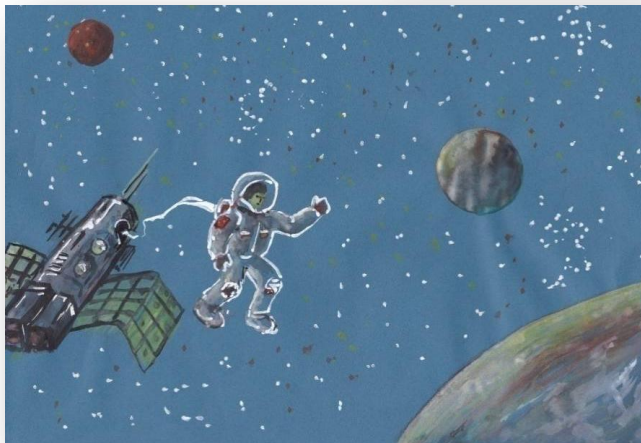

Міні-проект

“Мріяти й шукати, доки жити...”В. Симоненко
(за поезію В. Симоненка «Гей, нові Колумби й Магеллани»)

*Шолом Оля мріє
відкрити незвичайні
країни Мрій та Чудес.*

*«Є ще у Галактиці
невідомі світи...» -
упевнений
Дужик Віталій.*

*Задорожна Наталка
мріє відкрити квітку
щастя*

*Про особливе
відкриття мріє
Мозолюк Назар: у його
саду ростимутьквіти –
баскетбольні м'ячі*

Додаток 21

Мій дідусь - найкращий!

І.Людина живе доти, допоки на землі є хоч одна душа, яка її любить і пам'ятає.

Ось уже минуло 2 роки, відколи пішов у вічність найкращий, наймудріший дідусь Сергій. Мабуть, не було дня, щоб ми не згадували його мудрі настанови, поради, а найголовніше – як він любив життя та все, що його оточувало.

Свого часу він був найкращим водієм у колгоспі «За перемогу». За свою працю мав багато нагород. За чесність і порядність його поважали односельчани. А він найбільше полюбляв тихе полювання та рибалку.

Коли я до нього приїжджав, ми могли просидіти за розмовами до ранку. Йому було про що розказати, бо ж життя прожив непросте, а я любив його слухати, бо співрозмовник він дуже цікавий. Болючі спогади про воєнне дитинство, про дорогу, як він називав, коли довелось покидати рідну хатинку і, зібравши нашвидкоруч пожитки, втікати на підводі сім'єю в Рівненську область, бо рідне село Погулянку, що на Любешівщині, громили фашисти.

Дуже любив дідусь Сергій згадувати про службу в армії: 4 роки проведено в тайзі без жодної відпустки додому.

Останніх 17 літ він жив сам (бабуся померла), але дім Сергія Миколайовича завжди був повен людьми, бо любили його як старі, так і малі.

Без палиці не міг ступити і крок, але ніколи не скаржився, що йому щось болить; сам собі давав раду та боровся за життя.

Після дідусевої смерті мої батьки перевезли до нас у Кульчин найцінніше, що залишилось: кішка та бджоли – це саме їх він любив понад життя. Мені, малому, він завжди розповідав, як треба потоваришувати з бджілками, щоб вони тебе не жалили. Тоді я думав, що він знає не просто, де «сторожа», де «розвідка», де «робоча бджілка», кожену особисто. Про бджіл він знав усе! А ще казав, що люди повинні з цих комашок брати приклад.

Але найбільше мій дідусь хотів, щоб ми, діти, ніколи не знали війни. Жив з твердим переконанням, що життя прекрасне, тільки треба його бачити.

Неможливо змиритись, що дідуся більше з нами немає, але ця людина лишила по собі добрий слід і світлу пам'ять.

Іван Кичук, 7-А

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

II. Мого дідуся звати Віктор. 9 березня йому виповнилося 74 роки. Його очі ще блакитні, неначе небо, а обличчя порізали глибокі зморшки. Це, напевне, через нелегке дитинство і життя взагалі.

Дідусь – уособлення мудрості: він знає багато прислів'їв, приказок, приповідок. Він народився у Польщі, тому особливо цікаво слухати, як він їх перекладав на українську. Мій дідусь великий жартівник і працелюб. Дуже любить тварин, а особливо коней. За порадами ходжу найперше до нього, бо ж може знайти вихід з найскладніших життєвих ситуацій.

Я дуже люблю свого дідуся не тільки за морозиво та цукерки, якими він нас, онуків, балує, а просто за те, що він мій дід.

Він – найкращий.

Назар Мозолюк, 7-А

III. Я не дуже добре пам'ятаю свого дідуся, але впевнено можу сказати, що він був хорошим чоловіком, вірним другом і дбайливим господарем. На роботі, а працював дідусь водієм автобуса, його поважали колеги, і він намагався допомагати людям. Багато часу дідусь проводив зі своєю сім'єю та з онуками, яких дуже любив. А ще мій дідусь неабиякий майстер, бо умів робити усе: полагодити меблі, змайструвати іграшки та господарський реманент.

Сьогодні мій дідусь дивиться на мене лише з фотографій (а їх я маю дуже багато), і в його ледь помітній усмішці вловлюю таємниче послання про те, що треба цінувати кожную мить життя, дорожити кожним прожитим днем.

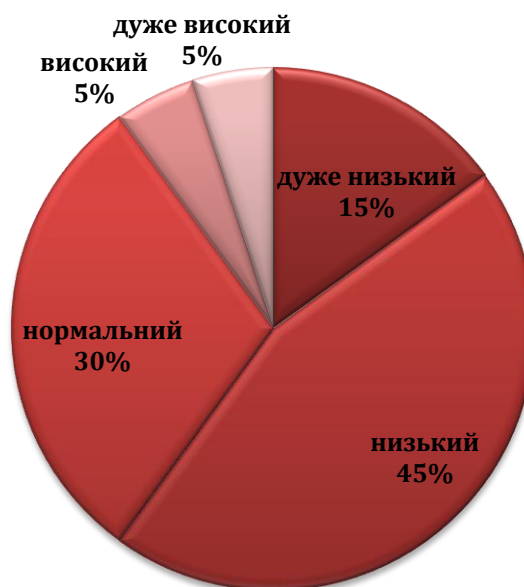
Я дуже пишаюсь своїм дідусем!

Олександр Рак, 7-А

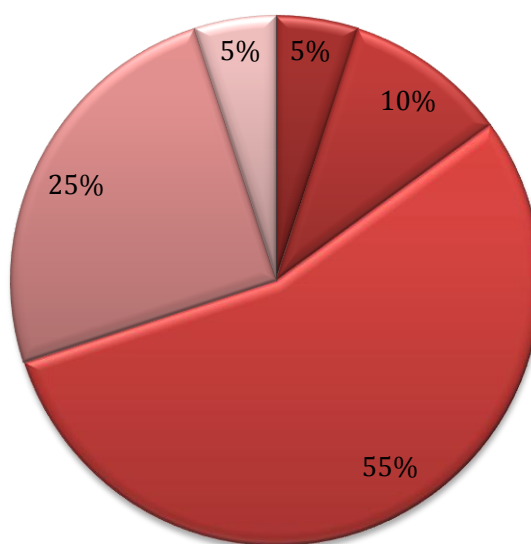
Додаток 22

Динаміка вираженості рівня емпатії учнів протягом 2011-2014 років

2011 рік, учні 8 класу

■ дуже низький ■ низький ■ нормальний ■ високий ■ дуже високий

2013 рік, учні 11 класу

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Додаток 23

Рік	Назва конкурсу, олімпіади	Місце	Клас	Переможець
2010	Районний етап Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка	2	5	Лозко Леонід
2011	II етап XII Міжнародного конкурсу з української мови імені Петра Яцика	2	6	Лозко Леонід
	Районний етап III Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка	3	6	Лозко Леонід
2012	II етап Всеукраїнської олімпіади з української мови та літератури	1	7	Лозко Леонід
	Кращий твір на правову тематику: «Діти з обмеженими можливостями: право на повноцінне життя»		9	Гузь Богдана
2013	Конкурс читців поезії волинських поетів, приурочений Дню української писемності та мови	Гран-прі	10	Кушнірук Роксолана
	II етап Всеукраїнської олімпіади з української мови та літератури	1	8	Лозко Леонід
	Районний етап IV Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка	2	8	Федорчук Вікторія
2014	III етап Всеукраїнської олімпіади з української мови та літератури	2	8	Лозко Леонід
	Конкурс читців поезії, присвячений 200 річниці від дня народження Т. Г. Шевченка, «Шевченко іде на Волинь...»	2	10	Кушнірук Роксолана

Додаток 24

Конкурсна творча робота на правову тематику

Діти з обмеженими можливостями: право на повноцінне життя

Багато хто з людей вважає, що наше життя як зебра: чорна і біла смуги чергуються, або ж по-іншому – це наші досягнення і падіння. Є категорія людей, переконаних, що живуть у світі, як тіні в сірій масі. Повсякденне життя для нас стало зовсім одноманітним, нудним. Ми не цінуємо надбань поколінь. Нас не цікавлять проблеми інших людей. Зручнодумати, що всі беззаперечно радітимуть новому дню та братимуть від життя усе можливе. Та в його шаленій гонці знайдіть хвилину, аби спинитись і роззирнутись: поряд з нами живуть люди, яких прийнято називати «з обмеженими можливостями», і невимовно стискається серце, коли це діти.

Природа обділила їх найдорожчим – здоров'ям, але не змогла відібрати мрію про щастя і той вогник, що загоряється в їхніх оченятах та серцях від нашого лише погляду чи усмішки. Для цих дітей – життя не чорно-біла зебра, а двоколірна квітка, де чорний колір – щоденна боротьба з недугою, а білий – бажання бути потрібними, велике прагнення до самоутвердження, спроба знайти своє місце під сонцем. Як би ми не означили цю сторону їхнього життя, суть лишиться незмінною – вони прийшли в цей світ з волі Божої, а Конституція лише підтвердить: «Кожна людина має право на життя».

Щоденно, сприймаючи потік інформації, ми дізнаємося про талановитих дітей з важкою долею. Багатьом з них Творець подарував хист і незвичайні здібності: комусь – до гри на музичних інструментах, комусь – до співу чи поетичного мислення. Але кожен крок такої дитини з метою «не відрізнятись» вражає болючий. Був такий випадок, коли хлопчик-інвалід, що мав паралізованими обидві руки, став художником, який заслужив на визнання за високу майстерність своїх полотен. А от дівчинка з такою ж проблемою навчилася вишивати... ногами. Це лишень уявити: як непросто недіючими руками одягнутись, впоратись з волоссям, нагодувати себе. А щоб вишивати... Незрячі діти перемагали у конкурсах талантів грою на музичних інструментах і здорових юних українців.

На жаль, інваліди викликають в останніх двояке ставлення: у когось – це зневага, а в інших – співчуття. Чим завинили перед нами ці діти? Їм потрібно подарувати нашу увагу, щирість, любов, а вони просять тільки розуміння.

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів

Ні, вони для нашого суспільства не тягар, який використовує дрібні подачки держави, прикриваючись гаслом «Маю право!». Я знаю життєвий приклад, коли вихованка дитячого будинку - дівчинка без рук, в інвалідному візку, але надзвичайно талановита – здійснила вчинок, вартий уваги і захоплення: вона малювала ніжками картини, які демонструвались на виставках-продажах. Зароблені важкою працею гроші вона використала зовсім не для себе, а віддала на лікування маленькому хлопчику, у якого прогресувала важка недуга (про нього прочитала у газеті). Чомусь не впевнена, що «так зміг би зробити кожен».

А хто допоможе цій дівчинці? Вона, мабуть, як і всі діти, мріє бігати, ходити до школи, займатись улюбленою справою, мати багато друзів і... власну сім'ю. Адже вона має на це право?! У статті 23 Конвенції йдеться про те, що такі діти «мають вести повноцінне й достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі та полегшують її активну участь у житті суспільства...»

Не треба нас ділити на «здорових» та «інвалідів». Давайте пам'ятатимемо, що це особливі діти. Вони прийшли у цей світ, як і усі, виконати певну місію.

Вони прийшли у цей світ, аби ми стали добрішими. Якими доречними будуть слова нашої волинської поетеси з Турійщини Людмили Лежанської (вона все своє коротке життя провела в інвалідному візку і померла молодою через важку недугу):

...Прокльовуються легко між думками

Слова – іскринки золоті.

В самотині, у невимовній тиші,

Слова тчуть дивну казку золоту,-

Просвітлені чиеюсь добротою –

Самі творити здатні доброту.

Гузь Богдана, 9-А

Тема: Прийоми розвитку емпатії як шлях до формування комунікативно-мовленнєвих умінь учнів